

Dosentti Seppo Suokunnas, 14.3.2012 luento STI:ssä

Hyvän saarnan tuntomerkkejä

Motto: Saarna on tapahtuma, jossa ihminen kysymyksineen tulee (vedetään) Jumalan eteen ja jossa saarnattu evankeliumi Jeesuksesta Kristuksesta vapauttaa hänet, antaa synnit anteeksi ja vahvistaa uskon tiellä.

Esityksemme koskee saarnaa. Otsikkomme on erittäin vaativa: ”Hyvän saarnan tuntomerkkejä”. Se kiinnostaa meitä saarnaajia niin aloittelijoita kuin kokeneita, ja uskon sen olevan myös kuulijan kannalta keskeinen kysymys. Huonoja saarnoja ei lähdetä kuulemaan monesti, mutta hyvien saarnojen perässä joku voi kulkea vuosikymmeniä. Mutta kuka voi sanoa, millainen hyvä saarna on! Kuka voi sen tietää, ja kuka voi täyttää hyvän saarnan tuntomerkit?

Saarnan ihanteet ja mallit ovat kautta aikain vaihdelleet. Se, mitä pidettiin 1500-luvulla tai pietismin aikakaudella yleisesti hyvänä saarnana, ei välttämättä eikä todennäköisesti olekaan sitä enää nykyajassa ainakaan kaikissa suhteissa.

Jumala johdattaa asioita toisinaan siten, että ihmisten ja viisaitten mielestä kaikkein onnettomin saarna puhuttelikin parhaiten. Se lävisti kuulijoiden panssarit ja sanoi jotain olennaista. Vaikka saarna ei ollut taidokas, jokin siinä kosketti. Mestarilliset saarnat taas pyyhälsivät yli hilseen tai tuntuivat koleilta, vierailta ja ulkokohtaisilta. Lähtiessämme siis käsittelemään hyvän saarnan tuntomerkkejä toteamme ensin nöyrästi, että Jumala käyttää hyvin monenlaisia saarnoja ja saarnaajia puhutteluunsa. Onneksi emme aina etukäteen tiedä, mikä on hyvä saarna, joka koskettaa.

Silti meidän on saarnaajina tehtävä työtä ja etsittävä oikeaa ja puhuttelevaa saarnaa. Saarnaoppia täytyy jatkuvasti opettaa. Olen ryhtymässä tähän uhkayritykseen.

Millainen on hyvä saarna? Jos sitä kysyttäisiin ihmisiltä yleisesti, vastaukset voivat olla syvällisiä. Mutta ne voivat olla myös aivan pintaliittoa ja väärään osoittavia. Ihmisten suusta voisi kuulla hyvän saarnan kuvauksia kuten ”Kaunis”, ”oppinut”, ”hyvin rakennettu”, ”mukaansa tempaava”, ”hyvin esitetty”, ”itkettävä ja tunteikas” (toisen mielestä se on kauhein saarna), ”sympaattinen”, ”kuuluva ääni”, ”tarpeeksi lyhyt” tai ”tarpeeksi pitkä”. Tai edelleen ”mielenkiintoinen saarna” tai ”terävä analyysi”, ”sivistynyt”, ”jämerä”. Mutta heti nousee kysymyksiä, kenen mielestä mielenkiintoinen, jämerä tai terävä.

Äkkiä ollaan suurten vaatimusten keskellä, jotka ovat kuitenkin kovin ihmiskeskeisiä.

Tarvitsemme asiakeskeisyyttä kokemuksen varassa, joka kristillisellä seurakunnalla pitkältä ajalta saarnasta on. Saarnaankin sopii sanonta ”puhu asiaa”

”Saarnan käsikirja” (2001 s.235-243) sisältää Juhani Forsbergin jo vuosia sitten teologian ylioppilaille saarnaharjoituksiin kirjoittaman ”epäsaarnan”, varoittavan saarnan. Samassa kirjassa Päivikki Suojanen selvittää saarnan viestintää ja kertoo, millainen on huono saarna (kuten, millainen hyvä saarna hänen mielestään). Emme nyt lähde liikkeelle niistä, vaan yritämme positiivisesti hahmottaa hyvän saarnan tuntomerkkejä.

Hyviä saarnoja on erilaisia

Ensiksi täytyy tyrmätä ajatus siitä, että olisi olemassa vain yksi tietynlainen hyvän saarnan malli. Sillä saarnaajina on erilaisia persoonia ja erilaisen kokemuksen ja luontovarustuksen omaavia

henkilöitä. Hyvän, koskettavan saarnan voi tehdä monella tavalla. Se ei ole kiinni saarnatyypistä, metodista jne. Onneksi, sillä meidän jotka yritämme saarnata, toive on siinä, että saarnani voisi olla jollekulle koskettava, vaikka jollekulle toiselle se ei sitä ole. Saarnan hyvyttä ei voi sitoa mihinkään muotoon.

Myös saarnan ajankohta, paikka ja kuulijakunta vaikuttavat siihen, mikä koetaan hyväksi saarnaksi. Seurakunnalle ajankohtaisen polttava aihe, tai yhtä hyvin yhdelle kuulijalle joku esillä oleva ongelma voi antaa saarnalle sellaisen taustakaiun, että hänelle joku ”tavallinen” saarna nyt aukeakin aivan erityisellä tavalla.

Lisäksi on muistettava, että saarnakäsikirjoitus ei vielä ole saarna. Vasta puhuttu, pidetty saarna on saarna. Puhetilanne tuo saarnaan käsikirjoituksen ohelle muita Aspekteja. Martin Nicolín ”Saarnan taito, dramaturginen homiletiikka” korostaa saarnatilanteessa saarnaajan ja kuulijakunnan liikettä, liikettä, tapahtumista, dialogiluonnetta. Muistamme myös Luther painottaneen, että evankeliumi on suullinen puhe, viva vox evangeli.

Raamatullinen

Hyvän saarnan tulee olla raamatullinen. ”Joka aikoo saarnata, hänen tulee ensin yrittää kuunnella Raamatun tekstissä esiintyvää uskonkokemusta Jumalan puheena oman elämänsä kontekstissa”, sanoo Horst Hirschler. Hän jatkaa: ”Saarnaajan tulee kuulijana olevalle seurakunnalle avata Raamatun teksti avuksi heille elämässä.” Ja ”Raamatun tekstin tulee olla saarnassa keskipisteessä.”

Raamattu on saarnalle sekä normi että lähde, sanoo Yrjö Sariola. ”Teosentrisen homiletiikan (Karl Barth, Wolfgang Trillhaas ym) mukaan saarna on perusluonteeltaan raamatunselitystä.” Erkki Kansanaho kirjoitti Sananjulistajan käsikirjassa 1985: ”Ellei saarnaaja tietoisesti pitäydy Jumalan sanaan, hän ei täytä tehtäväänsä, mutta sen lisäksi hänen on kyettävä julistamaan sitä tämä ajan ihmiselle.” Nämä ajatukset eivät ole uusia, sillä jo Martti Luther esitti, että saarnan tulee olla raamatunselitystä, mutta yhtä hyvin, hän lisäsi, että tällaisella saarnalla tulee olla osoite ihmiseen. Sillä juuri ihmissydämessä Jumalan sana tulee eläväksi sanaksi. (Brilioth).

Kristillinen saarna on aina sidottu Jumalan sanaan. Varsinaisesti me emme saarnaa, vaan Jumala itse. Siksi saarnaa ei voi olla ilman Jumalan sanaa, jonka kuuluttamisesta on kysymys. Saarnaaja on niin kuin luterilaisessa kirkossa on totuttu sanomaan ”Verbi Divini Minister”, Jumalan sanan saarnaaja. Viime kädessä Pyhä Henki on saarnaaja ja Sanan selittäjä. Martti Luther sanoi joskus: ”Saarnaajan tulee voida sanoa saarnansa jälkeen: Minä olen ollut apostoli ja Kristuksen profeetta tässä saarnassa. Joka ei voi näin sanoa, hänen pitää lakata saarnaamasta”.

Saarnan raamatullisuuden vaatimusta joskus arvostellaan (”sitä vanhan toistamista” tms), mutta sitä ei mielestäni tarvitse kirkossa erikseen perustella. Onhan jokainen saarnaopin oppikirjakin juuri sen kuvaamista, miten Raamatun tekstiä analysoidaan, mietiskellään ja miten saarnatekstistä tullaan valmiiseen saarnaan. Lähtökohtana on se, että saarnataan Raamatun tekstistä. Eksegeettisessä analyysissä saarnaaja työskentelee esille mikä on tämän raamattutekstin pääsanoma ja tavoite (skopus), mikä oli sen sanoma tekstin syntytilanteessa ja mitä Jumala haluaa tänään sanoa meille tästä tekstistä.

Voi olla niin, että osalle saarnaajia ns eksegeettinen analyysivaihe jää vuosien aikana vähitellen saarnan valmistuksessa pienemmäksi. Ei jakseta työstää tekstiä eri kielillä ja kommentaarien äärellä. Toisaalta kun saarnatyötä on tehty vuosia ja teksti tunnetaan paremmin, ei ole samaa tarvetta lähteä aina yhtä alusta. Joskus kyse on myös siitä, että kommentaarit tuntuvat kuivilta ja teoreettisilta, toiset selitysteokset ovatkin sitä. Silloin on syytä panna painoa enemmän meditaatioon

ja rukoukseen tekstin äärellä. Piispa Eero Huovinen on puhunut jatkuvasta saarnatehtävään valmistautumisesta ja yleisen tason valmistautumisesta, jota pappi tekee lukiessaan teologiaa ja kirjallisuutta sekä kohdatessaan ihmisiä. (Pappi 2001).

Saarnaajina meillä on ja tulee olla vakuuttuneisuus siitä, että edessämme oleva saarnateksti pyhästä Raamatusta on Jumalan sanaa, tämä teksti on kuulijalle myös tässä sitä ja että Jumala haluaa Henkensä ja sanansa kautta puhua saarnassa kuulijalle. John R W Stott korostaa kirjassaan ”I believe in Preaching”, että saarnaajan tulee olla vakuuttunut viidestä asiasta: Jumalasta, Raamatusta, kirkosta, saarnaajan virasta ja siitä, että Jumala tahtoo vaikuttaa saarnan kautta.

Saarnan raamatullisuus ei välttämättä ole sitä, että saarnaaja käyttää paljon yksittäisiä raamatunkohtia, jolloin saarna muodostuu eräänlaiseksi raamattutunniksi. ”Raamatullinen” ei tarkoita Raamatun tekstiä toistava, mutta sekin on nykyajassa paljon parempi ratkaisu kuin puhujan omat kyseenalaiset rakennelmat. Onhan saarnan yksi tehtävä myös opettaa.

Luterilainen saarna

Hyvä saarna liittyy oikealla tavalla kirkon oppiin, se on siis luterilainen. Tällaista luterilaisuuden vaatimusta en ole kovin usein nähnyt homiletiikan oppikirjoissa, mutta papeille kirkkolain edellyttämä tunnustususkollisuus on juuri samaa. Asiallisesti ottaen tämä piirre löytyy oppikirjoista, esim. Martin Lönnebon Homiletik -teoksessa vaikkapa lain ja evankeliumin saarnasta puhuttaessa. Tai se on esitetty vaatimuksena, että saarnaajan tulee perustaa sanottavansa kirkon yhteiseen dogmaan. Piispa Simo Peura sanoo, että ”luterilaisen uskonkäsityksen mukaan vanhurskauttamisopin tulee toimia kaiken kristillisen opetuksen ja elämän, siis myös saarnan, arvioinnin kriittisenä mittapuuna.” Peura jatkaa: ”Vanhurskauttamisopin asia on sama kuin saarnan: se ”ajaa” Kristusta ja nostaa hänet kristityn pelastumisen keskipisteeseen”.

Itse asiassa saarnan luterilaisuus ei ole muuta kuin että kristillinen uskonoppi on saarnassa paikallaan. Saarnaajalle on paljon hyödyllisempää, että luterilaisuuden tuntemus ja dogman tuntemus on saarnaajan yleistä, pitkäaikaista valmistautumista niin että ryhtyessään valmistamaan saarnaa tietystä perikoopista uskonoppi on pohjana jo selvä ja se varjelee lähtemästä tekstin tulkinnassa väärille urille. Se auttaa hahmottamaan kulloisenkin tekstin ja löytämään siitä sanoman.

Ekskurssi: Saarnan pahimpiin virheisiin kuuluu Lönnebon mukaan myös ”doktrinalismi” ja ”traditionalismi”. Hän sanoo, ettei vahva oppi tarkoita sitä, että saarnan kieli olisi dogmaattinen kieli. Enemmän nykyajassa kuulijaa puhuttelee ihmisen kokemuksen kieli. Mutta onnellista on se, että saarnaaja voi löytää Raamatusta ihmisen peruskokemukset.

Martin Nicol kirjassaan ”Saarnan taito Dramaturginen homiletiikka” puhuu uudesta saarnan virtauksesta, jossa ei pyritä niinkään selittämään ja analysoimaan uskon totuuksia vaan jakamaan uskon kokemuksia. En ylläty, että Nicol etsii myös saarnan likeisempää yhteyttä liturgiaan. Mutta, lisäksi, yhtä kaikki, saarna rakentuu Raamatun sanalle silloinkin.

Saarna vastaa ihmisten kysymyksiin

Jokaisen tekstin kohdalla tulee kysyä, minkälaisiin ajankohtaisiin ihmisten elämäkysymyksiin tämä raamatunkohta antaa vastauksen. Saarnaajan tulee saarnata tässä ajassa. Ikuisia totuuksia ajassa – siinä suuri haaste!

Hirschler: ”Raamatullisen saarnan tulee olla kotonaan meidän elämämme arkipäivässä ja samoin raamatullisen tekstin arjessa sekä systemaattis-teologisen arkipäivän ajattelussa.”

Mitä on tämä liittyminen ihmisten arkeen ja elämänkysymyksiin? Se voi olla ns. ongelmalähtöisen metodin onnistunutta käyttämistä, mutta se voi olla myös väärää tämän ajan käsittelemistä. Saarna ei ole politiikkaa eikä sosiologiaa, ei yhteiskunnallinen luento eikä edes kirkkoon tulevien ihmisten kaikkien tarpeiden käsittelemistä. Saarnaajan täytyy suorittaa valintaa. Lönnebo sanoo: ”Ei riitä se, että saarnassa liitytään siihen, mitä ihmiset tosiasiaassa etsivät, faktisesti. Saarnaajan täytyy valita niin, että hän liittyy ihmisten todellisiin eksistentiaaliseen tarpeeseen. Saarnan tulee siis olla yhtä aikaa sekä ajankohtainen että eksistentiaalinen.

Lönnebon mukaan ihmisen todellisiin eksistentiaalisiin kysymyksiin ei päästä, jos saarnaaja seuraa **viittä virhelinjaa**. Niiksi hän mainitsee verbalismin, rationalismin, estetismin, moralismin ja sentimentaalisuuden. Verbalismi on sanoja, sanoja ja taas sanoja, kuiva erämaa ilman lähteitä. Rationalismi, järkeisoppi, on yksi uuden ajan suurimmista lankeemuksista. Rationaalinen saarnan voi olla kuinka kirkas ja briljantti tahansa, mutta sille on mahdotonta johtaa ihmistä kääntymykseen ja pyhitykseen, koska järkeisoppi näkee ihmisen persoonallisuudessa vain ulkoisia asioita, ei ole intuitiota ja sydän jää kylmäksi. Ei myöskään estetismi auta saarnassa, koska ihmisen todellisissa tarpeissa ei ole kyse vain ”kauneudesta” ja ”mielenkiintoisesta”, vaan siihen sisältyy paljon tuskaa ja kärsimystä. Aito kristillinen julistus tuntee ristin. Kauneus on sivutuote sen jälkeen kun syvyydet on kohdattu. Moralismi ei kykene käsittelemään persoonallista vastuuta, tosi moraalia. Samalla tavalla tunteellisuus sammuttaa persoonallisuuden syvyyden käsittelyn ja passivoi ihmistä. Nämä viisi saarnan virhelinjaa täytyy välttää ja päästä käsittelemään ihmisen aitoja ja todellisia asioita. Saarnan on käsiteltävä ihmisen hengellisiä tarpeita ja johdettava Jumalan kohtaamiseen.

Martin Lönnebo esittää ihmisten elämänkysymyksistä seitsemän perusteemaa, joihin ihmiset odottavat vastausta ja joita saarnaajan on syytä ajatella. Nämä seitsemän ovat kaikki Johanneksen evankeliumin kahden perusteeman alla, nimittäin VALO ja ELÄMÄ. Merkille pantavaa on, että Lönnebon mukaan nämä eksistentiaaliset teemat löytyvät (jatkuvasti) Raamatun teksteistä ja niitä pitää saarnaajan kysyä konkreettisen raamatuntekstin äärellä. Mitä nämä seitsemän teemaa ja periaatetta ovat? Ne ovat: 1) elämän tarkoitus, 2) ihmisen syllisyys, 3) yksinäisyys, 4) kuolema, 5) vapaus, 6) rakkaus sekä 7) oikeus ja oikeudenmukaisuus. Näitä jokainen ihminen kyselee ja etsii.

Saarna on evankeliumia, evankeliumin julistamista

Tämä on yksi saarnan kaikkein tärkein vaatimus”. Saarnaajan on saarnattava evankeliumia, hyvää sanomaa Jeesuksesta Kristuksesta. Käsitellessään lain ja evankeliumin saarnaa Luther korostaa, että lain saarnaaminen ei riitä, kristillisen saarnan tulee olla enemmän evankeliumia. Kun lukee Martti Lutherin postillojen (”post illa verba”– syntyi oma kirjallisuuden laji) esipuheita, niissä samaistuu usein ”saarna” ja ”evankeliumi”.

Evankeliumin ”samanaikaisuus” (Hirschler) ja ”pyhä samanaikaisuus” ja ”samanpaikkaisuus” (Carl Henrik Martling) toteutuu Lutherin mukaan, kun saarnassa julistetaan evankeliumia Kristuksesta. ”Meille, meille, meille hän on syntynyt, ja meille annettu” (Luther joulusaarnassaan Jes. 9:5 mukaan, ks. Osmo Vatanen, Saarnan käsikirja).

Saarnaajan on tärkeää muistaa, että evankeliumia ei ole koskaan kuultu liikaa! Siitä kyllä saatana, synti ja oma liha ja maailma pitävät huolta. Me olemme syntisiä ihmisiä, jotka tarvitsemme jatkuvasti evankeliumin puhdistusta ja lääkettä ja lohdutusta.

”Ajatus siitä, että saarnassa Kristus ja syntinen pääsevät toistensa luo, on reformaation keskeistä teologista perintöä. Kun saarnaaja avaa evankeliumikirjan ja ryhtyy valmistelemaan saarnaansa, hänen on hyvä pitää mielessä johtoajatus: ”evankeliumin julistus on vain sitä, että Kristus tulee meidän luoksemme tai että meidät viedään hänen luokseen” (WA 10 I 1, 13-14)”. Evankeliumin ja saarnan vaunuilla meidät viedään Kristuksen luo.

Lain ja evankeliumin erottaminen saarnassa

”Silloin kun julistetaan lakia, joka saa syntisen huomaamaan syntisyytensä, kurjuutensa, hätänsä ja ahdistuksensa, kuulijaa viedään kohti passiota (vaikutetuksi tulemista). Tämä tarkoittaa, että kuulija ei enää vapaaehtoisesti ja omalla toiminnallaan ryhdy parantelemaan tilaansa, vaan alkaa nähdä tilansa sellaisena kuin se todellisuudessa on. Myös silloin kun Kristusta julistetaan lahjana, kuulija on passiossa. (sanan vaikutuksessa) Häneltä ei edellytetä mitään erityisiä toimia, vaan kehoitetaan odottamaan, että Jumalan hyvät teot alkavat toteutua hänen elämässään.” (Peura, Saarnan käsikirja s.113)

Apostoli Paavali halusi saarnata Kristusta, ei vain Kristuksesta. Tämän mukaisesti kristillisessä julistuksessa on INKARNAATION ulottuvuus. Kristus tuli ihmiseksi. Myös saarnassa rukoilemme tapahtuvan sen ihmeen, että Kristus voi tulla lihaksi, läsnäolevaksi. Saarnahan ei ole mitään ajattomia periaatteita vaan tien valmistamista Jumalan kohtaamiseen tässä ja nyt.

Saarnan selkeys

Edellä on jo ollut puhetta saarnan opillisesta selkeydestä. Sen lisäksi saarna tarvitsee myös esitysteknisen selkeyden ja kirjoitettuna loogisen asun. Useimmat kuulijat odottavat, että saarna alkaa jostakin ja päättyy johonkin. Hyvässä saarnassa on pienemmät ja isommat asiakokonaisuudet järjestetty ja jaksotettu, saarnaaja tietää, mitä hän haluaa erityisesti painottaa ja alleviivata.

Saarnan odotetaan käsittelevän jonkin teeman johdonmukaisesti. Saarnan pääteeman löytymistä on pidetty ratkaisevana asiana valmistusprosessia. Homileetikko Alois Schwarz sanoo: ”Saarnaajan tulee pyrkiä sanomaan yhdessä lauseessa se sanoma, mitä hän aikoo saarnassaan sanoa.”

Teeman selkeä esittäminen auttaa kuulijaa. Teema auttaa kuulijaa orientoitumaan siihen, mitä saarnassa aiotaan sanoa. Kuitenkaan en asetu saarnan esitysmetodin kannalta tarjoamaan, että ilman muuta pitäisi saarnan alussa ilmoittaa teema niin kuin klassisessa saarnatavassa on hyvin usein tehty. Nykyajassa on rinnakkain monia saarnatyyppejä ja –rakenteita, eikä niistä periaatteessa toinen ole huono ja toinen väärä, vaan on erilaisia tapoja rakentaa ja toteuttaa saarna. Usein teema löytyy itse saarnatekstinä olevasta raamatunkohdasta. Esimerkiksi 1.Kor. 1:18-25 tekstistä ”Jumalan hulluus on ihmisiä viisaampi”.

Kuten jo viittasin, saarnan tyylien ja lajien lisääntyminen nykyajassa on tuonut tähän vaikeutta. On tullut mukaan esimerkiksi elämykselliset, narratiiviset (kertovat), kuvalliset saarnat. Muoto ei aina ole välttämättä selkeä, mutta jos saarnaaja pystyy saamaan kuulijan mielessä jotakin liikkeelle ja vahvistamaan häntä, saarna on täyttänyt ainakin osan tehtävästään.

Voi kuitenkin sanoa, että sekavat, sinne tänne poukkoilevat saarnat eivät useinkaan pysäytä kuulijaa. Tulee vain se tuntu, että saarnaaja ei ole valmistautunut kunnolla. Tai tulee se tuntu, josta saksalaiset sanovat ”es predigt”, saarnaa tulee tuutin täydeltä, ”es regnet”, sataa, sataa tasaisesti, sanoja päällemme, mutta ei Hengen sadetta vaan ihmisen omia rationaalisia sanoja. (Ks Huovinen, Pappi 2001 s.126). Ulkoinen selkeys edesauttaa myös sisäistä selkeyttä.

Kieli, kommunikaatio saarnassa

Martin Lönnebon mukaan saarnan tulee olla ”pyhää viisautta” (helig vishet), siksi saarnan kielen tulee olla ”pyhää kieltä” (helig språk). Siinä ei ole kyse siitä, että jokin tietyn tyyppinen kieli on parempaa kuin toisenlainen kieli ja ilmaisu. Kristinusko ei ole mitään gnostista salaisoppia eikä vanhahtavaa kieltä eikä korkealentoista kieltä eikä ns kaanaan kieltä. Se on sitä, että saarnan kieli on Jumalan käytössä. Se asettaa saarnan kielelle vaatimuksia kuten aitous, puhtaus, pyhyys ja pyhä ilo.

Saarnassa sekä saa että pitää käyttää kielen kaikkia resursseja. Hyvässä saarnassa saarnaajan sanaton viestintä (eleet, painotukset, tauot, ilmeet, puheen rytmi) tukee sanottavaa. Viestinnän tutkijat korostavat usein, että puheessa sanallinen osuus edustaa vain 20 % tapahtuvasta kokonaisviestinnästä. Tätä tuskin olemme kirkon puolella riittävästi ottaneet huomioon, vaikka luultavasti olemmekin sitä mieltä, että sanallisen viestinnän (se mitä sanotaan, sisällön) osuus on suurempi.

Viime kädessä ei ole mitään muuta kriteeriä kuin se, että jos Kristus istuisi kirkon penkissä, tunnistaisiko hän tunnistaisi saarnastamme itsensä. Paavali sanookin ”Me emme saarnaa itseämme, vaan Jeesusta Kristusta ristiinnaulittuna” 2.Kor. 4:6-8

Horst Hirschler, *Biblisches Predigen* (2.Aufl 1988):

- saarnaajan tulee puhua havainnollisesti
- saarnaaja tulee muotoilla sanottavansa selvästi ja tarkasti sekä karsia pois fraasit ja koristeellisuus
- tulee välttää teologista ammattikieltä (”Jargon”, katukieli) ja kaanaan kieltä
- kannattaa erityisesti koetella sellaisia lausumia, joista saarnaaja itse on erityisen ylpeä. Voi olla, että ne eivät kuitenkaan avaudu kuulijalle eivätkä palvele saarnaa.
- tulee välttää massiivisia teologisia virkkeitä
- abstraktit käsitteet pois, olivat ne sitten hurskaita tai maallisia
- ei pidä puhua mitään sellaista saarnassa, jonka takana saarnaaja ei itse voi seisoa
- kuuluisiin ihmisiin voi viitata vain harvoin eli silloin kun heidän sanomisensa todella asiapohjalla vie saarnaa eteenpäin
- ei tule käyttää vieraskielisiä termejä
- välttää substantiiveja ja käytä paljon verbejä
- välttää liian pitkiä lauseita

Yllä olevassa kappaleessa en lainkaan käsitellyt saarnaa ja retoriikkaa, joka on vanhastaan ollut osa homiletiikan oppikirjoja. Saarnan käsikirja (2001) sisältää Keijo Nissilän artikkelin ”Saarna ja retoriikka”. Huovinen puhuu saarnan retoriikasta Lauri Thureniin vedoten. Lutherin tiedetään ahkerasti opiskelleen Augustinuksen puhetaitoa. Samoin Filip Melanchton tunsikin retoriikkaa hyvin. Nissilä suosittelee, että suomalainenkin saarnaaja istuisi ”Lutherin kanssa Quintilianuksen seuraan” ja aluksi kuuntelisi puheen muotoa ja sisältöä koskevia kysymyksiä: ”Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?” eli ”Kuka, mitä, missä, millä keinoin, miksi, millä tavalla, milloin?” Nissilän mukaan näistä saarnan valmistuksessa kaikkein tärkeimmät kysymykset ovat ”kuka puhuu, quis” ja ”mitä puhuu, quid”.

Nissilä nostaa esille H. Lausbergin retoriikan oppikirjan (1973) mukaisen jaoituksen: 1) Inventio (löytämisen eli puheen aiheen ja siihen sopivien ajatusten etsiminen ja löytäminen), 2) dispositio (jäsentäminen eli puheen aineiston jäsentäminen kokonaisuudeksi), 3) Elocutio (sanoittaminen eli sopivan tyylin, sanojen ja kielellisten tehokeinojen löytäminen), 4) Memoria (muistaminen eli mieleen painaminen, puheen opetteleminen ulkoa) ja 5) Pronuntiatio (esitystapa eli puheen pitäminen ja siinä käytettävät äänenpainot ja eleet). (Saarnan käsikirja 2001 s.174-175)

Sielunhoidollinen saarna

- a) Saarnaaja puhuu ihmisten edessä, ihmisille ja ihmisistä ja ihmisestä. Ihmisillä on monenlaisia odotuksia saarnoille. Joku odottaa vastausta tiettyyn tiedolliseen aiheeseen. Mutta useimmat kai odottavat sitä, että heitä saarnassa hoidettaisiin ja lohdutettaisiin, että he saisivat voimaa ja rohkeutta.
- b) Saarnaaja puhuu Jumalan edessä (Lönnebo s.206 lainaa Quenselin ohjetta ”tala inför Guds ansikte). Saarnaajalla on tunto pyhästä tehtävästään eikä hän pidä saarnatoimintaa esim pelkkänä informaationa tai tunnelmana vaan Jumalan viestin (message) välittämisenä.

Sielunhoidollinen saarna tulee tietenkin lähelle sitä, mitä edellä on sanottu saarnan eksistentiaalisista teemoista. Toiseksi on syytä tiedostaa, että oikein ymmärretty selunhoidollisuus ei ole mitään saarnan psykologisointia eikä se ole ns. opillisen saarnan poissulkeva vaihtoehto.

Suomalaisessa homiletiikassa on selunhoidollisuus tullut mukaan 1970- ja 1980-luvuilta uusien selunhoidon oppikirjojen ja koulutuksen myötä. Mutta jo arkkipiispa Martti Simojoki tutki väitöskirjassaan ”Julistus ja opetus Saarnan opetustehtävästä” (1947) suomalaisissa saarnoissa mm. opillisen ja selunhoidollisen saarnan hahmoa ja myös niiden yhdistymistä tietyillä saarnaajilla. Otsikon ”selunhoidollinen saarna” alle Simojoki sijoitti mm L.L. Lestadiuksen sekä Wilhelmi ja Väinö Malmivaaran ja E.W. Pakkalan. Rovasti K.V. Tammisen hän sijoitti ”opillisen saarnan” yhteyteen, mutta korosti, että Tamminen samalla oli vahvasti selunhoidollinen saarnaaja.

Selunhoidollista saarnaa voidaan tutkia myös lähtien siitä, mitä termejä Uusi testamentti käyttää saarnasta ja saarnaamisesta. Yleisimmät saarnaa tarkoittavat sanat ovat ”didaskain” (opettaa), ”martyrein” (todistaa) ja ”keryssein” (juhllallisesti julistaa) sekä ”evangelizestai” (julistaa evankeliumia). Mutta on myös muita. Niistä yksi tärkeä on ”parakalein”. Parakleettinen puhe on lohduttamista (2 Kor.1:7), auttamista, kehottamista, rohkaisemista, suostuttelemista. Silloin pääpaino on siinä, miten lähimmäisiä voidaan auttaa ja lohduttaa. Varsinainen parakleetti on Pyhä Henki.

Saarnaa kirkkovuodessa

Erityisesti Martin Lönnebo on meille tutuista homiletiikan oppikirjoista korostanut tätä ohjetta: ”Saarnaa kirkkovuodessa - mutta älä saarnaa kirkkovuodeSTA”. Eli älä pidä esitelmiä eikä historian oppitunteja. Saarnakäytäntö on muutoinkin liiaksi hallinnut esitelmänomaisuus.

Kirkkovuoden synty liittyy ainakin osittain saarnaamiseen, sillä Briliothin mukaan (s.52) kirkkuvuosi alkoi hahmottua yhden kirkon suurimman julistajan, kirkkoisä Augustinuksen julistustyön mukana. Kirkkuvuosi alkoi rytmittää saarnatoimintaa ja tuoda siihen virkistystä.

Lönnebo katsoo, että erityisesti adventti- ja joulunajan sekä pääsiäisajan saarnoissa kirkkovuodella tulee olla suuri merkitys. Mutta myös muina aikoina ja pyhinä se on muistettava. Mikael Lehtonen sanoo: ”Saarna on liturgista homiliaa, joka toteutuu kirkkovuodessa. Kirkkuvuosi rytmittää kirkon elämää, ja sen jäsentävänä prinssiippinä on pelastushistoria, Kristuksen elämän ja työn historia. Kirkkovuoden rakenne palvelee ilmoituksen kokonaisuuden esille pääsemistä keskuksesta, ristin pääsiäisestä käsin ja siihen tähdäten.” (Saarnaa sanaa 1985 s.133)

Kirkkuvuosi varjelee saarnaajaa. Lehtonen huomauttaa, että meidän aikanamme ”ei ole suostuttava siihen, että erisisältöiset maalliset sydän-, hiihto-, hölkkä- ja rauhansunnuntait muodostuvat tekstiksi saarnalle.

Toinen vaara on kirkkokäsikirjan pyhäpäivien otsikoissa, joita meillä evankeliumikirjassa on käytetty Ruotsin mallin mukaan vuodesta 1958 lähtien. Nuo yleisteemat ei ole tarkoitettu saarnan teemaksi. Otsikko saattaa sopia hyvin ensimmäisen vuosikerran teksteihin, mutta ei välttämättä muihin vuosikertoihin. Tosin kokonaisuutta pyrittiin viimeisessä uudistuksessa parantamaan. Mutta saarnataan siis Raamatun tekstistä eikä pyhäpäivän otsikkoteemasta.

”Projisoituessaan kirkkovuoteen Raamatun sanoma merkitsee liturgista Herramme reaali-presenssiä. Hän siirtyy historiasta aikaan, jossa seurakunta nyt elää. Seurakunta kokee sen, mitä kerran tapahtui, tässä ja nyt, elävänä nykyisyytenä.” (Martti Parvio)

Saarna on homiliaa

Varhaiskristillinen termi saarnalle oli ”*homilia*” (ensi kerran termi tunnetaan Ignatioksen kirjeestä Polykarpokselle). Siitähän nimitys ”homiletiikka”, saarnaoppi myös tulee. Se tarkoitti ”yhteyttä”, homilein ”olla yhdessä”. Siitä saarna sai keskustelunomaisen luonteen. Jeesuksen pääasiallisin saarnametsodi maanpäällisen vaelluksensa aikana oli ”saarnakeskustelu”, sanoo Lönnebo (s 222-223 ja s.15).

Ehkä tällaisessa homiliassa, tuttavallisessa keskustelussa seurakunnan kanssa, on jotain samaa kuin saarnan dialogiluonteessa. Senhän ei tarvitse olla ulkomuodoltaan dialogi eikä keskustelu. Mutta kuulija kyllä pian tunnistaa, milloin saarnaajaa puhuu vain omiaan ja luennoi ylhäältä päin ja milloin saarnanvalmistuksessa on yritetty käydä keskustelua oletetun kuulijakunnan ja ajan ongelmien kanssa.

Saarna on myös profetallista, arvovaltaista julistusta

Toinen UT:ssa yleinen saarna tarkoittava termi on ”keerygma”, ”lähetyssaarna”. Se on Kristus-tapahtumien ja niissä valmistetun lunastuksen ja pelastuksen julkista julistamista, kuuluttamista, todistamista. Olla kuninkaan palveluksessa, kuuluttaa hänen tahtoaan ja hänen tuloaan.

Vältä liikaa subjektiivisuutta

Saarnaajan tehtävä ei ole puhua itsestään, siten vain karkottaa kuulijoita. Hänen tehtävänsä on a) käsitellä niitä kysymyksiä ja tunteja, jotka ovat seurakuntalaisille ajankohtaisia, saarnaa on saarnaa seurakunnassa, ihmisten keskellä. Ja b) sitten saarnaajan tehtävä on osoittaa itsestään pois päin itsensä ulkopuolelle eli Jumalaan. ”Me emme saarnaa itseämme vaan ristiinnaulittua Kristusta...” (2.Kor.4:6-8)

Saarnaaja on todistaja. Saarnan tehtävä on rakentaa siltaa ajan ja ikuisuuden, maallisen ja tuonpuoleisen väliin. Sisältöä ajatellen c) saarnan tehtävä on saarnata Jumalan sanaa. Ilmoitus on jo annettu. Saarnaajan ei tarvitse eikä pidä sitä itse keksiä.

Saarnaajan ominaisuuksia, puhujan persoona

Tähän aihepiiriin on vaikea antaa ohjeita, koska saarnaajaan tärkein väline on hänen oma persoonansa ja se on jokaisella omanlaisensa. On myös kärjistäen sanottu, että saarnan suurin ongelma on saarnaaja itse. Sitä vaikeampaa tulee, jos pitää paikkansa se, että kokonaisviestinnässä, se mitä sanotaan, edustaa vain 20 %.

Kun kyse on myös itse kokemuksellisesti kohdatusta Jumalan-elämän ja voiman todistamisesta sekä sanoman aitoudesta, rehellisyydestä, silloin saarnaajaa ei pidä puristaa mihinkään muottiin. Saarnaajalla ON vapaus todistaa kolmiyhteisestä Jumalasta ja välittää saarnatekstin sanoma tässä ajassa juuri sillä tavalla kuin se on hänelle itselleen auennut. Julistustilanteessa välittyä aina myös

jotakin saarnaajasta itsestään. On vaikea välittää vain ”puhtaasti asia” eteenpäin kuulijalle. Vaikka saarnaajan oma kutsumus ja vakaumus on, että hän ei puhu itsestään vaan keskittyy siihen, mitä Raamatun pohjalla on sanottava, silti hänen oma persoonansa on läsnä. Asian ohella aina tapahtuu jotakin puhujan ja kuulijan välillä.

Saarnaoppaissa löytyy saarnaajaa itseään koskevia toiveita ja tavoitteita. Minusta tuntuu hyvältä esim Lönnebon Raamatusta saarnaajalle löytämät esikuvat ”lempeä” ja ”nöyrä” (Matt.11:29). Samaa tietä Jeesus itse tarjoaa saarnaajallekin ja lupaa, että hänen kuormansa on keveä. Lönnebo myös antaa Fil.4:4-7 saarnaajalle ”nykyajan homileetikon pikkuraamatuksi”.

”Se pappi, jota tämä aika tarvitsee, on hengellinen johdattaja, joka kykenee keskustelemaan ihmisten kanssa.” Hän tiennäyttäj, hengellinen paimen. Papin ammatti ei ole vain tiettyjen tehtävien toimittamista tietyt tunnit viikossa. Oleellisempaa on se, että pappi on ihmisten keskellä.

Saarnan käsikirjassa Timo Veijola sanoi, että edelleen ovat ajankohtaisia ja käyttökelpoisia ne kolme sääntöä, jotka Martti Luther antoi ohjeeksi sananpalvelijan virkaan valmistuville. Nämä kolme sääntöä sananpalvelijalle ovat: 1) oratio, 2) meditatio, 3) tentatio.

”Oratio” on ennen kaikkea Pyhän Hengen rukoilemista. ”Polvistu kamarissasi ja pyydä oikealla nöyryydellä ja vakavuudella Jumalalta sitä, että hän antaisi sinulle rakkaan Poikansa välityksellä Pyhän Henkensä sinua valaisemaan, ohjaamaan ja antamaan sinulle ymmärrystä.”

”Meditatio” ei Lutherilla tarkoita itämaistyyppistä itseensä ja ajatuksiinsa vajoamista. Meditatio on yhteydessä konkreettiseen Raamatun sanaan, jota on luettava yhä uudestaan, ahkerasti ”käännettävä ja väännettävä”, jotta nähtäisiin, mitä Pyhä Henki tahtoo sanoa.. Meditoiva ihminen ei Lutherin mukaan kuuntele itseään vaan Raamatun sanaa, ja kuunneltuaan vastaa Sanaan, mikä tarkoittaa Sanan pohjalta nousevaa puhetta (Ps. 116:10, 2.Kor.4:13). Veijola totesi, ja siihen on hyvä täysin yhtyä, että ”on ensiarvoisen tärkeää, että saarnavirassa toimivat seurustelevat säännöllisesti konkreettisen Jumalan sanan kanssa rukoillen ja meditoiden.”. Lutherin mukaan tämä tarkoittaa ääneen lukemista ja puhumista.

”Minä mietiskelen sinun ihmetekojasi”, Ps. 145:5

Lutherin kolmas sääntö, tentatio eli Anfectung, merkitsee ahdinkoa tai ahdistusta, johon Sanan varassa elävä ihminen maailmassa välttämättä joutuu. Luther tarkoittaa sekä sisäisiä että ulkonaista ahdinkoa. Ahdingon tuottama siunaus on suuri, sillä sen avulla saavutetaan kokemuksellinen, todellinen Jumalan tuntemus, johon ei päästä lukemalla ja spekuloidulla.....Ahdistuksella, vaikka se on vaikeaa ja pelottavaa, on se positiivinen, hermeneuttinen vaikutus, että se pakottaa ihmisen turvautumaan entistä halukkaammin Raamatun sanaan. Ja ”ahdingon keskellä Jumala avaa hänen korvansa kuulemaan” Job 36:15. Oikean saarnaajan on käytävä tuskan ja ahdistuksen kiirastulessa. Siellä käytyään hän voi ymmärtää, miten suuri lohdutus sisältyy profeetan sanoihin: ”Kun sinun sanasi tulivat minulle, minä ahmin ne. Sanasi ovat minun iloni ja sydämeni riemu. Sinä, Jumala, Herra Sebaot, olet kutsunut minut omaksesi!” Jer.15:16.

Jumala tekee työtä, Jumala luo uutta

Saarnaajan tehtävä on suuri etuoikeus. Siinä saa olla Suuren Jumalan palveluksessa eikä omalla asialla. Saarnaajalla saa olla se näkemys, että Jumala MUUTTAA maailmaa. Että saarnakin on tapahtuma, jossa tapahtuu jotakin.

Lönnebo: ”Jumala on matkalla muuttamassa kirkkoaan uuteen aikaan”.

On turhauttavaa ja väsyttävää ajatella, että kaikki on jo valmista eikä mitään enää muutu. Ymmärtäkää nyt oikein. Kristuksen työ on täydellinen, kristillinen ilmoitus on valmis emmekä odota uutta Ilmoitusta, ehtoolliselle kutsutaan ”tulkaa, sillä kaikki on valmiina”, kristityillä saa olla pelastusvarmuus. ”Se on täytetty”. Ei siis uutta uskoa. Mutta juuri tämä Kristuksessa valmis ja täydellinen uskonsanoma ja autuudenlahja haluaa päästä vaikuttamaan ihmisten sydämissä, kirkossa ja maailmassa. Saarna ja Jumalan sana ovat välineitä, joita Jumala käyttää tavoittaakseen uusia ihmisiä Hänelle kuuliaisiksi ja johtaakseen kirkkiaan eteenpäin. Kristillinen usko ei ole suljettu, filosofinen systeemi.

Luterilaisen teologian ja saarnaopin yksi tunnetuimpia esimerkkejä siitä, miten Jumalan sana vaikuttaa kirkossa, on Martti Lutherin ns. *Invocavit* –saarnat (Wittenbergissä 9.-16.3.1522). Yksi lainaus tuon viikon maanantain saarnasta:

”Tahdon siitä saarnata, puhua, kirjoittaa, mutta väkivaltaisesti pakottaa ja vaatia en tahdo ketään. Sillä usko tahtoo alttiisti ja pakottomasti syntyä sydämeen.

”Ottakaa esimerkkiä minusta. Minä olen vastustanut anetta ja kaikkia paavilaisia; mutta en väkivallalla, vaan ainoastaan Jumalan sanaa olen teroittanut, saarnannut ja kirjoittanut. Muuta en ole tehnyt. Se sana on minun nukkuessani tai juodessani olutta Filippuksen ja Amsdorffin seurassa siinä määrin heikentänyt paavikuntaa, ettei yksikään ruhtinas eikä keisari vielä koskaan ole kyennyt sitä niin paljon masentamaan. minä en ole sitä tehnyt; yksin Sana on tehnyt ja toimittanut kaiken.” (Luther, Valitut Teokset III s.379)

JOITAKIN LAINAUKSIA, MITÄ HYVÄLTÄ SAARNALTA ODOTETAAN:

Yngve Brilioth: ”Paras tapa vaikuttaa (saarnatoimessa) on julistajan oma elämä”

Timo Veijola (VT:n eksegetiikan edesmennyt professori): ”Ravintoa kuolematomille sieluille eikä johdanto-opillisia esitelmää eikä raamattutieteen ongelmia” (Saarnan käsikirja 2001 s.61)

Martti Luther. ”Einfältig zu predigen, ist eine grosse Kunst” (WA TR 4719)

Martti Luther: „Nihil nisi Christus praedicandus“ (WA 16, 113, 7 f; 36, 180, 10-13)

John Vikström: Saarnan kriisissä on kyse steriilin saarnan ongelmasta, sillä saarnan tulee ”tartuttaa ja synnyttää elämää” (Pappisliiton jäsenlehti 6/1985)

Jeesuksen saarnan ja opetuksen vaikutus: ”Eikö sydämemme hehkunut innosta, kun hän puhui meille ja opetti meitä ymmärtämään kirjoitukset?” Luuk. 24:13-35

Paavali (sopii myös saarnaan): ”Minä en siis juokse päämäärättömästi” (1.Kor.9:26)

Augustinus: ”Novum testamentum in vetera latet, vetus in novo patet” (Uusi testamentti on kätkeyty vanhaan, vanha testamentti on ilmeinen/ilmestyy uudessa)

Martti Lutherin lista hyvän saarnamiehen ominaisuuksista:

- 1 Hänen täytyy tuntea se oikea oppi, jota hän julistaa.
- 2 Hänellä tulee olla hyvä pää.
- 3 Hänellä tulee olla hyvä puhtetaito.
- 4 Hänellä tulee olla hyvä laulunääni.
- 5 Hänellä tulee olla hyvä muisti.
- 6 Hänen tulee osata lopettaa ajoissa.
- 7 Hänen täytyy olla ahkera ja varma asiastaan.
- 8 Hänen täytyy panna alttiiksi henkensä ja elämänsä, tavaransa ja kunniansa sen asian hyväksi, josta hän saarnaa.
- 9 Hänen tulee antaa jokaisen pilkata ja häväistä itseään.
- 10 Saarnamiehen tulee pysyä asiassa.

Kuopion tuleva piispa Jari Jolkkonen kertoi radiossa 9.3.2012 lyhyesti, että saarnalta odotetaan kolmea asiaa: 1) siinä täytyy olla hengellinen sanoma, joka ankkuroituu kristilliseen uskoon ja on totta; sanoma tulee olla totta myös papille itselleen, 2) saarnassa tulee olla tunnetta ja 3) saarnan tulee puhutella kuulijan älyä ja ymmärrystä.

Evangelisen liikkeen isä rovasti F. G. HEDBERG muistutti seurakuntalaisten tärkeästä tehtävästä rukoilla pappinsa puolesta. (*Wäktare-Rop eller Andra Sände-Bref* 1852 s.9 -13; suom Vartijan huuto 1964 s.40-45). Perusteena oli 2 Kor.1:11; Ef.6:18-20; 1 Tim.2:1 ym.

Samalla tavalla papin tulee myös itse rukoilla omaan viranhoitoonsa apua. Lehdessään Kristillisiä Sanomia nr 46 /1864 Lutheria seuraten Hedberg sanoo, että saarnamiehen tulee ensin uskon rukouksessa astua ylös Herran eteen, saadaksensa Jumalalta Sanan sekä selityksen; Hänen pitää myös Sanaa ahkerasti lukea, tutkia ja tarkastella. Sitten tulee hänen myös astua alas muita uskollisesti opettamaan.

KIRJALLISUUTTA

Asendorf Ulrich, Die Bedeutung der Predigt für Luthers Theologie. – Luther als Predigt 1986.

Beintker Horst, Luther als Prediger des Evangeliums. – Luther als Prediger 1986.

Brilioth Yngve, Predikans historia. 2.uppl. Köbenhavn 1962

Hirschler Horst, Biblisch predigen. 2.Auflage 1988 Hannover.

Huovinen Eero, Pappi. Wsoy 2001.

Johnson John Fredrick, On Preaching Theology. – Concordia Journal July 2005 (USA)

Kandler Karl-Hermann, Die Rechtfertigung in Luthers Predigt. – Luther als Prediger 1986.

Luther als Prediger. Veröffentlichungen der Luther-Akademie e.V. Ratzeburg Band 9. Erlangen 1986

Luther Martin: What Luther says A Practical In-Home Anthology for the Active Christian. Compiled by Ewald M. Plass. Concordia Publ. House St Louis 1959, 9th 1991

Luther Martti, Valitut teokset III, toim. Lennart Pinomaa. 2.pain Helsinki, Juva 1983.

Lönnebo Martin, Homiletik. En introduktion i kyrkans förkunnelse. Lund 1977.

Möller Christian, Seelsorglich predigen. Die parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge und Gemeinde. Göttingen 1983.

Nicol Martin, Saarnan taito. Dramaturginen homiletiikka. Suomennos Juhani Forsberg. Hämeenlinna 2006

Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja, toim Raija Vartiainen. Pieksämäki 1985.

Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen & Simo Peura & Osmo Vatanen. Helsinki/ Pieksämäki 2001 (suuri määrä hyödyllisiä artikkeleja).

Sariola Yrjö, Johdatus homiletiikkaan. Helsinki 1972.

Schütz Werner, Probleme der Predigt. 1981.

Simojoki Martti, Julistus ja opetus. Saarnan opetustehtävästä. Diss. Helsinki 1947.

Stott John R W, I believe in preaching. Lontoo 1982 / 9th printing 1987

Winkler Friedrich: überlegungen zum Predigtziel. - Kerygma und Dogma 1/1992